

4 Leago norgga narratiiva sámi boazodoalu birra rievdame?

Tor A. Benjaminsen

Professor, Norgga biras- ja
biodiedalaš universitehta

Čoahkkáigeassu

Sámi boazodoallu lea guhká adnojuvvon váttisvuohanta norgga servodagas. Earenoamážit lea boazodoallu Finnmarkkus cielahuuvvon almmolaš digaštallamis. Lea leamaš dábálaš čuoččuhit ahte boazoeaggádiin leat beare ollu bohcot mat daguhit ahte Finnmarkku duoddarat gurbet, vuollegis njuovvandeattuid ja areálariidduid. Boazodoallu lea, nuppiigui sániiguin daddjojuvvon, ipmirduvvon dakkár ealáhussan mas vailu ekologalaš bisteavašvuohta, mas ii leat ekonomalaččat beaktilvuohta, ja mii hehtte servodatovdáneami dakko bokte ahte vuostálastá earret eará rukkiid, bieggaturbiinnaid ja el-fápmorustegiid. Dán artihkkala áigumuš lei guorahallat leago dát narratiivvat dahje váldoságat rievdan. Analysa vuodđun leat adnon dieđut mediadiehtobásas Atekst. Bohtosat čájehit ahte mediaásshit boazodoalu ja árbevirolaš/máhtu/bisteavašvuoda birra leat lassánan mearkkašahti ládjé manjimuš 10–20 jagis. Seammás leat čállosiid logut mat gusket eatnamiid guoradeapmái/ unnon/njiedjan seamma áigodagas. Dasa lassin leat lassánan artihkkalat mat digaštallet boazodoalu dálkkádatrievdamiid oktavuođas ja dáža ođđakolonialismma. Danne orru

nu ahte máhtolašvuohta boazodoalus lea eanet ja eanet árvvusadnojuvvon ja ahte fokus lea sirdojuvvon dálkkádatrievdamiaidda ja (ođđa) kolonialisttalaš oktavuhtii stáhta ja boazodoalu gaskka. Dát rievdamat leat vuosttažettiin oassin riikkaidgaskasaš treanddas mas girjávuohta ja iešguđetláagan máhtolašvuohta dohkkehuvvo. Riikkaidgaskasaš ja Norgga digaštallamat dekoloniserema birra lea várra váikkuhan dán álggahan narratiiva rievdamii. Dát rievdamat Norggas čuvvot maiddái máilmmiviidosas rievdamiid das movt oidnet pastorálisma dahje elliid guođohit. Álttá-Guovdageainnu eanu buođđudeami riidu čanai biraslihkadusa, sámepolitikhalaš lihkadusa ja boazodoalu oktii. Muhto dadistaga šadde birasgáhttejeaddjit eanet kritikhkalaččat boazodollui seammás go čuoččuhusat boazodoalu birasnuoskkideami ja heajos ellidsuodjaleami birra lassánedje. Muhto miellavuosttaldeamit bieggaturbiinnaid Fovsenis ja plánejuvvon veaikeruvkii vuostá Fálesnuoris leat dál oasis ahte biraslihkadusas ja boazodoalus fas leat gávnadan oktasaš beroštumiigui.

4.1 Álggahus

Sámi boazodoallu lea guhkes áiggi adnojuvvon váttisvuohdan sadjái go resursan norgga servodagas. dát gusto Earenuaearenoamážit boazodollui Finnmarkkus gos, dávjá geardduhuvvo ságain dahje narratiivvain, leat navdan ahte lea alla boazolohku mii dahká ahte dálveguohutneatnamat gurbet, šaddet vuollegis njuovvandeattut ja areáaliiddut. Boazodoallu adnojuvvo dakkár doaibman mas lea heajos ekologalaš bisteavašvuhta, unnán ekonomalaš doaibmavuohki ja vuollegis buvttadeamit, ja mat hehttejít servodatovdáneami earret eará go vuostaldit oðða ruvkiid, bieggaturbiinnaid, barttahuksemiid, báhcínšiljuid ja elfápmojohtasiid.

Mun vuohztán dattege ahte digaštallan sámi boazodoalu birra Norggas orro nuppástuvvame. Dán artihkkalis mun guorahalan dan. Analyxa lea dahkkon dieđuid vuodul maid lean viežan mediadáhtabásas Atekst Retrieveris. Dát čájeha, Oanehaččat daddjon, ahte mediaságat mat laktet boazodoallu ja árbeviro-/máhtu/bisteavašvuoda¹, leat sakka lassánan manjemus 10-20 jagis. Seammás leat čálloisiid lohku guohutneatnammat čállet eatnamiid guorbadeamiid birra njiedja dan rájes, sulli 2007-08-loguin go dat ságat ledje alimusas. Dasa lassin leat maiddái lassánan artihkkalat mat digaštallet boazodoalu dálkkádatrevdamiid oktavuođas ja dáru oððakolonialismma. Danne orru čujuheame dan guvlu ahte lea álgán diskursalaš rievadus mas boazodoalu máhttua adnojuvvo eambbo árvvus, ja mas fokus dálkkádasrevdamiidda nuppe bealde ja (oðða)kolonialisttalaš gaskavuhta stáhta ja boazodoalu gaskkas nuppe beslde adnojuvvo vuodováttisvuohdan matguhkit áigái sahettet rievadatit aváldofuomášumi eret boazologuin, guohutneatnamiid guorbamiin ja njuovvandeattuin.

Dát diskursalaš rievdan sahtta lea sivvan manne miellačájeheamit Oslos guovvamánu-njukčamánu 2023 bieggamillohukssemiid vuostá Fovsen-njárggas Trøndelágas lihkostuvve dan mađe bures ja ledje bures oidhosis mediačállošiin. Norgga sámiid riikkasearvvi Nuorat ja Luondu ja Nuorat lágidedje miellačájeheami jaovttastahte rahčamušaid sámi eananvuogatvuodaid ja biras- ja dálkkádatrahčamušaid dáfus. Akšuvdna nagodii loktet sága das ahte bieggaturbiinnat symbolisererit ruoná kolonialismma dan sadjái go ovddeš oktoráðđejeaddji mitalus ahte bieggaturbiinnat leat dárbbašlaččat vai nákcejít čáđahit «ruoná molsašumi». Dálkkádataktivistta Greta Thunberg searvan ja doarjia miellačájeheddiide lei ávkkálaš gievruudahtit vel eambbo aktionisttaid mitalusa ja čatnat dán globála dálkkádatvuoggalašvuoda digaštallamiidda.

Dan rájes go Álttá-Guovdageaineatnu (1979-1981) buođđuduvvui ja čohkkii sámi aktivisttaid ja luonddugáhttejeddiid, de leat erenoamážit boazodoallo- ja luonddugáhttenberoštumiid siearranan goabbat geidnui. Oallut luonddugáhttejeddiit leat

čalmmustahattán ahte sii moitet boazodoalu ja oaivvildit ealáhusa leat biologalaš mánggabealatuoda áittan, sihke boraspireriidduin ja go boazodoallu daguha ahte Finnmarkkuduoddara jeageleatnamat gurbet¹. Dasa lassin leat ellidgáhttenaktivisttat buktán čuoččuhusaid ahte boazodoallit luitet bohccuideaset nealgut². Dán láhkái sahtii ovdamearkka dihte Miljøpartiet De Grønne- bellodaga stuoradiggeáirras Rasmus Hansson irgalit birasberósteaddji válljeeddiide go čujuhii Finnmarkku boazodollui go dadjá dat lea "Norgga stuorimus almmolaš ruhtaduvvon ellidtragediija" (Dagbladet 6. b.juovlamánnu 2014).

Soamis biologat, eandalii Romssa Universitehtas ja Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) Romss-ossodagas, leat manjemus 20 lagi doaimmalaččat gaskkustan jurdaga ahte boazolohku lea váldováttisvuohda masa stáhta boazodoalloháldahuus ferte máddat. Dát dutkit leat aktiivvalaččat gaskkustan medias konklušvnnaid ahte leat ilá ollu bohccot guohutiid ektui ja das leat váikkuhusat sihke ekonomalaččat, ekologalaččat ja ellidgáhttema bealis³. Dát oassálasti dutkit leat ovdamearkka dihte čuoččuhan ahte «bohccot maid boraspire váldá, livčče goitge jápmán nealgái» (Torkild Tveraa siterejuvpon Nordlys 24. b.suoidhemánu 2012), ahte boazodoallit verrošit hirbmadir boraspirehátruđaiguin ja diedihit ahte «reitomat ja jápmamiesit nealguma dihte leat boraspiriide massojuvvon» (Torkild Tveraa siterejuvpon Nationen 24. b. juovlamánnu 2010), ahte stáhta berre geavahit «boares buori rissi» boazodoalu rissemii dan sadjái go «seakte-doaibmabijuiguin» (Rolf Anker Ims siterejuvpon forskning.no 11. b. Guovvamánnu 2010), ja ahte muhtin oassi Finnmarkkuduoddaris lea guhtojuvvon nu garrisit ahte bohccuin bánit «nohket guomi radjái moatti jagis», danoingo boazu «oazažu njálbmái maiddái sáddo ja geadggážiid go unnán lea guohutun eatnamis» (Rolf Anker Ims

¹ Ovdamearkan luonddugáhttejeddiid moaittagiidda namuhit Bellona Magasin mas sii guovtti artihkkalis dieđihit Finnmarkku boazodoalu 1999:s birra ahte «Boazodoallu gurre Finnmarkkuduoddara valljodagaid» ja ahte «Meahccebiiłlat ja badjelmeari guohutun buktá guohitunguorbadeami» (Ness 1999a, 1999b). Finnmarkku Luonddugáhttenlihti čuoččuhu ahte čoavddusin «eallitragedijai duoddaris» lea jogo «hálddahusdoaibma mas leat ránggáštanvejolašvuodat daidda dolliide geat eai lágit eallosturrodaga guohutneatnamiid ektui njuovvandeaddoovdáneami vuodul, dahje ollásii privatiserejupmi árbevirolaš guohutneatnamiid» (Altaposten 4. b.juovlamánnu 2010). Norgga Birasgáhttenlihttuvahallá bealitis boazodoalu leat áittan alcesis go bilida guohutiid ja go «goarida Finnmarkkuduoddara mas šaddet stuora váikkuhusat visot ekovoogádhkii jus boazolohku ii geahpeduvvo sakka» (Nordlys 25.b.guovvamánnu 2009).

² Ovdamearkka dihte sivahallá Dyrebekskytelsen Norge boazodoalu mas dego vuohkin lea «elliidillasteapmi» (Nordlys 6. b.juovlamánnu 2010).

³ Dás ferte lasihuvvot ahte vuolláičálli lea leamaš moaitevaš dán gaskkusteapmái ja oassálastán digaštallamiin dáiđ dutkiiguin earret eará dáin kanálain: Nordnorsk debatt, Altaposten, Dagens Næringsliv, Klassekampen ja forskersonen.no.

siterejuvvon Altaposten 16. b. njukčamánnu 2010), ja ahte rievssatloku Finnmarkkus lea njedjan danin go ealut leat guorbadan guohtumiid (Rolf Anker Ims siterejuvvon Altaposten 18. b. Njukčamánnu 2010).

Dán lagan mediacealkámušat leat váikkuhan mearkkašahtti olu dasa legitimeret stáhta politihka «boazologuheiveheapmái», namalassii unnidit boazologu ja boazodolliid logu.

Eai leat váilon negatiivva preassačállosat boazodoalu birra manjemus logiid jajid. Dábalaš bajilčállagat medias leat leamaš «Boazodoallu áítá Finnmarkku luondu», «Duottar guođohuvvo sáttomeahccin», «Jápmu duoddaris» ja «Ealut billistik duoddariid»

Lassin leat maid fáddán adnon boazodoalu siskkáldas riiddut ja riiddut boazodoalu ja eará eanangeavaheami gaskkas. Analysas mas guorahalai miellaguottuid sápmelaččaid ja sámi diliid ektui dáru aviissain áigodagas 1996-2000 konkluderii Berg dan bohtosii ahte

Boazodoallu namuhuvvo mearkkašahtti negatiivan buot aviissain mat ledje guorahallamis mielde. Earenoamážit gusto dát boazodollui Finnmarkkuduoddaris, ja go lohká muhtin aviissaid, de oažju dan ipmárdusa ahte dat stivrejuvvo mafiasullasaš metodaiguin. Dás leat olu ovdamemarkat mo aviissat moaittekeahttá geardduhit čuoččuhusaid maid nubbi áššebealli ovddida siskkáldas riiddus, ja buktá ovdan dáid dieđuid dego dat livčci objektiivvalaš duohtavuohta. Dábalaš aviisareportáša báikkálaš aviissain lea muđui boanddaid birra geaid eatnamiidda leat bohccot boahtán guohtut, ja dat besset vuostesáni haga iežaset váidalusaid buktit ovdan – almmá ahte nubbi áššebealli lea jerrojuvvon.

Dán lagan oasálaččaidsáhkavuorut areálariidduin dávjá bohtet giehtalaga dajaldagaiguin ahte menddo alla boazolohku dahká ahte guohtoneatnamat billašuvvet. Balddáhushistorjját medias ledje earenoamáš valjit katastrofadálvvi 1997, go lei olu muohta ja jiekjnaskárta gearddit mii dagai ahte giđđeateatnamiid alde jápme olu bohccot. Vaikko stuora boazojápmu dán jagi lei dan dihte go guohtoneatnamat ledje lássahuvvan muohtaga ja jiekjuma dihte, dan sadjái go váilevaš guohtoneatnamat, de almmatge ealáskii historjá ahte guorbadit ealut duoddariid.

Sámi boazodoallu mii lea Finnmarkkus davvin gitta Rossenii / Rørosii lulde, adnojuvvo olu aktevrraid oainnu mielde áittan ja iige fal riggodahkan norgalaš kultureanadahkii.

Birsgáhttejeaddjit, biologat, stáhtavirgáduvvon agronomat ja buot bellodagaid politihkkarat leat leamaš earenoamáš doaimmalaččat moaitit ealáhusa manjemus logiid jajid. Dát moaitta lea maiddái čadnojuvvon gáibádussii ahte boazodoallu ferte moderniserejuvvot (Benjaminsen, Gaup Eira ja Sara 2016).

Dán arthkkalis jearan leago dát ráđđejeaddji norgga narratiiva sámi boazodoalu birra manjemus jajid álgán rievdat norgga servodagas eanet positiiva oainnu guvlui ealáhusa hárrái. Dán lagan rievdan galgá leat dáhpáhuvvan Ruotas 15-20 jagi dás ovdal. Bernes et al. (2015: 4) válldaha molsašumi ná:

In Sweden, public opinion on how reindeer grazing affects mountain vegetation has shifted during the last few decades. In the 1990s, several well-published records of grazing-related vegetation degradation helped to form a widespread perception that some mountain areas were overutilized, and a concern that Swedish reindeer husbandry was not sustainable. ... More recently, however, the impact of reindeer grazing on mountain vegetation was subject to re-evaluation in Sweden. Analyses of available data on reindeer numbers and grazing effects indicated that the fears of overgrazing were based on local damage around a few enclosures and fences. Some of the effects were due to trampling on lichen-dominated vegetation, while others involved vegetation dominated by vascular plants, but no evidence of large-scale overutilization of reindeer ranges in the Swedish mountains could be found. The present-day consensus is that overgrazing of Swedish reindeer ranges has been temporary and local, and that it rarely has caused permanent damage.⁴

Nu maiddái, dál 20 jagi dás ovdal guorahalaiga Moen ja Danell (2003) dáláš boazoguohntundutkamiid Ruotas ja eaba gávdnan mearkkaid dasa ahte livčci «large-scale vegetation degradation or erosion by reindeer husbandry in the Swedish mountains». Almmatge ledje garra oaivilat «badjelmearálaš guohtuneatnamiidguorbadeapmái» maiddái ruottelaš servodagas ja ruota politihkkariid gaskkas dan áigge. Dát oainnut orrot leame rievdan Ruotas dasgo dál bohccuid guohtun maiddái digaštallojuvvo vejolaš ávkin kultureanadagaid dikšumis ja biologalaš mánggabéalatuodas (geahča ovdamemarkka dihte Axelsson Linkowski ja Lennartsson 2011).

⁴ Bernes et al. (2015: 4) lasiha maiddái ahte «Recent evidence from Finnmark's winter rangelands points to the same conclusion.»

Ruołabeale oainnut leat vuostálasvuhta Norggabéale dillái mas politihkas lea sáhka unnidit boazologu mii adnojuvvvo leat áittan aiddo fal biologalaš máŋgabéalatuhtii. Muhto jus bajtđásis lea norgga narratiiva rievđame, de gažaldat lea goas ja guđe lárje dát váikkuha politihkkii.

4.2 Norgga narratiiva sámi boazodoalu birra: Boazolohku, guohitoneatnamiid guorbadeapmi ja njuovvandeattut

Norgga politihka oðasmahttit ja beavttálmahttit sámi boazodoalu álggi hápmašuvvat 1970-logu loahpas. Dát politihkka dagai ahte nu daddjon Rossenmodealla dadistaga bođii geavahussii. Modealla vuodđu lea idea ahte dálveguohatumat leat hearkkes unnimusmearri boazodoalu jahkesyklusis. Danin ferte unnidit guohundeattu dálvet nu olu go vejolaš ja vuodvit misiid ja maid unnidit varrásiid logu ealus. Modealla lei dutkamiiid vuodul Rossenguovllus ja dan rájes lea geavahuvvon vuodđoprinsihppan Norgga boazodoallohálddašeamis. Prinsihppa lea vuosttažettiin ahte njijnelasat galget olu ealus vai miesit šaddet maid njuovvá čakčat ja ahte dálveguohumiidda mearridit "alimus boazologu" maid ii leat lohpi rihkkut. Ákkastallan lei ahte jus boazodoallit geavahit modealla, de šaddet bohccuin losit njuovvandeattut, go modealla eaktuda lagas ja jorggu gorrálas oktavuoda boazologu ja ovttaskas bohccu deattu gaskkas⁵.

Modealla ulbmil lea optimaliseretja effektiviseretbiergobuvttadeami. Dasa lassin lea dáhttu gáržžidit dálveguohitoneatnamiid guorbama, dasgo dát adnojuvvorjut juo guorban (Benjaminsen, Eira ja Sara 2016).

Narratiiva guohumiid guorbadeamis ja alla boazolohku Finnmarkkuduoddar is lea válđosaččat vuodđuduvvon analysaide mas leat geahčadan šaddogearddi satelihttagovaid vuodul, erenoamážit jeageleatnamiid, iešguđet jagiin (Johansen ja Karlsen 1998, Johansen ja Karlsen 2005). Satelihttagovat čájehit ahte leat unnon dat areálat main lei jeagil 1980- ja 90-loguin. Johansen ja Karlsen (2005) geavaheigga satelihttagovaid 1973, 1980, 1987, 1996 ja 2000. Dalle gávnnaħuvvui ahte jeagil govčai goalmádasoasi areálain guokte vuosttaš jagi, muhto jagis 2000 dušše 6 % mas dađistaga leat unnon jeageleatnamat. Seammá áigodagas lassánedje eará šaddotiippat. Jeagelmearri unnu ja seammá áiggis lassáni boazolohku 1970-logu rájes gitta birrasii 1990. Vaikko boazolohku fas geahppánii 1990-logus, de oallut dutkit oaivvildit ahte boazolohku lea válđosivva

⁵ Digaštallan dán oktavuoda hárrái, geahča Marin et al. (2020), Stien et al. (2021) ja Marin et al. (fargga almmuhuvvo).

jeahkála geahppáneapmái mii lea áicojuvvon⁶.

Lassin satelihttagovaid analysaide lea Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) čádahan mihtidemiid njuolga šaddogearddis ollu fealttain davvi-lulli-ávssis Finnmarkkuduoddar is jagiin 1998, 2005, 2010, 2013 og 2018.

NINA jeagelguorahallama buohastahttimiin jagiin 1998–2005 čájehuvvui sakka lassáneapmi áigodagas 1998 - 2005 gaskameari rájes mii lei 8,3 % gitta 27,6 % (Gaare et al. 2006). Dasa lassin lei jeagelassodat asson gaskameari 22 mm rájes gitta 28 mm rádjái seammá áigodagas. Dát dáhpáhuvi seammá áigodagas go boazolohku maid lassáni áigodagas 2001 - 2005.

Buohastahttin jagiin 2005–2010 dadjá maiddái ahte lea unna njiedjamaš jeagelgokčasis 27,1 %:s gitta 24,5 %:ii ja rievdan gaskamearalaš jeagelgokčasis, lei vuos 29 mm ja šattai 23 mm (Tømmervik et al. 2011). Dán seammá áigodagas lassáni ain boazolohku. Oppalaččat áigodagas 1998 – 2010 lassáni almmatge jeagil mearkkašahti veara sihke assodaga ja viidodaga dáfus.

Jagiin 2013 ja 2018 guorahalle sii unnit meari fealttaid go dat 52 álgoáglosašealit. Dáid jajid bohtosat suorgásit iešguđet guvlui ja leat stuora variašuvnnat dain fealttain, muhtin sajiin lea lassáneapmi ja muhtin sajiin lea jeagil unnon. Oppalaččat dát dáhhat eai atte empiralaš doarjaga dan narratiivi ahte lea oppalaš guohitunguorbadeapmi duoddara dálveguohitoneatnamiin (Benjaminsen, Reinert, Sjaastad ja Sara 2015; Benjaminsen, Eira ja Sara 2016).

Jearaldahkan šaddá leago dát boazologu, guohitoneatnamiidguorbadeami ja njuovvandeattuid narratiiva dál rievdame, ja oaidnit go mii álggu dan rievdadeamis mii jorrá dan guvlui mii Ruotas lea leamaš, mas boazodoallu orru leame árvvus adnojuvvome kultuvralaš, ekologalaš ja servodatlaš buorrin.

4.3 Leago narratiiva rievđame?

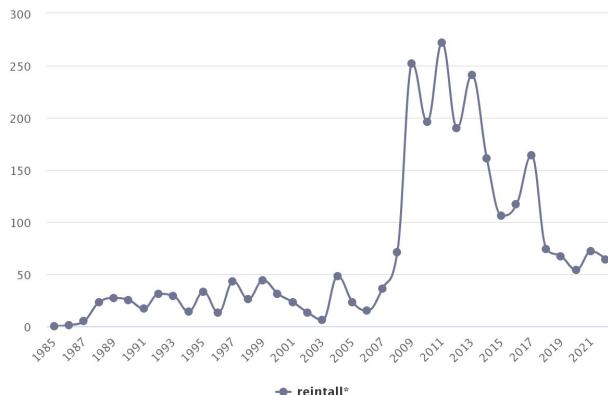
Iskan dihte leago narratiivvalaš molsašupmi boazodoalu birra Norggas, de lean ohcan mediadáhtabásas Atekst i Retriever áigodagas 1985–2022. Danne go dán áigodagas gáldut leat sakka lassánan, eandalii loahpageahčen 1990-logu go interneahttiiddut šadde dáhtabása oassin, de lean mun ráddjen ohcama báberaviissaidda. Báberaviissaidda lohku gáldun leat maiddái lassánan dán áigodagas. Danin ii sáhte ovttaskas jajid juohke govvosis buohastahttit njuolga, muhto govvoisid

⁶ Dáid satelihttagovaid analysa ja vuohki movt dat geavahuvvo politihkalaččat lea maid cuiggoduuvon, geahča Benjaminsen, Gaup Eira ja Sara (2016) ja Benjaminsen (2021). Dálkkádatriedmat, mat suohkudit vumiid ja duoddariid visot vuodiluvvet, jákkiimis lea mihá stuarat sivvan go ahte boazolohku galgášii sivvan jeagelgokčasa unnumii man áicet satelihttagovaid mielde. Dasa lassin lea metodalaš gažaldat man bures satelihttagovat heivejt mihtidit jeahkáliid mat šaddet seamma sajis go skirrit ja sieđgat.

sáhttá almmatge siskkáldasat buohtastahttit ja treanddat oidnojít čielgasit.

Mun dahken ohcama dasa lassin mas fátmastin buot gálduid, maiddái neahttiidduid ja rádio/TV. Dát ohcamat čájehedje oppalačcat seammá treandda go dat mii lea govosiin 1 -7.

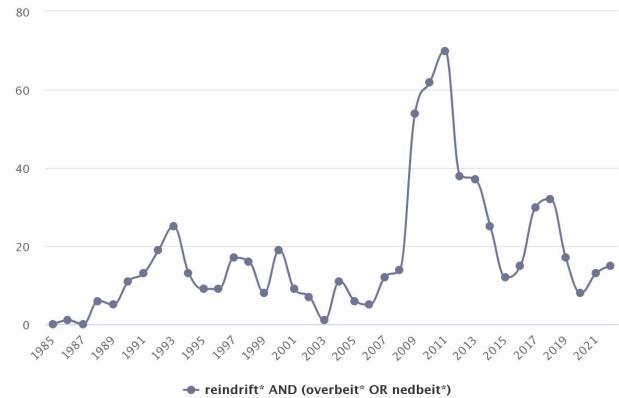
Álgos mun ohcen iešguđet lágan kombinašuvnnaid sánis «boazolohku» (go čállen *reintall** ohcansajis Atekstas). Dán ohcama bohtosat leat oaidnimis Govus 1:s vuolábealde.

Govus 1: Aviisačállosat mat sisttisolle sání «reintall» (boazolohku), 1985-2022. Duššefal bábergáldut, eai neahttiiddut iige TV/rádio. Gáldu: Retriever.

Govus čujuha dan guvlui ahte aviissain lassána čállosat boazologu birra mii álggi birrasii 20 lagi dás ovdal, mas ságat ledje eanemusat jagis 2011, ja das manjás njiedjagodji. Manin ságat ledje eanemus dalle, soaitá sáhttít čilget fuomášumiin maid Riikarevišuvnna raporta jagis 2012 almmuhii, mas ovddalgihtii ja manjil lei olu fuomášupmi boazolohkui ja guoh toneatnamiidguorbadeapmái. Dasa lassin leat čállosat jagis 2017 eanemusat maiddái mediaberoštumis Alimusrievtti duomu hárrái Jovsset Ánte Sara vuostá. Mediačállosat leat maid jagis 2009 hui badjin ja dat čatnasit boazolohkamiidda mat ledje dan jagi. Ledje maid fuomášumit areálariidduide ja siskkáldas riidduide boazodoalus mas čilgehush lei ílá alla boazolohku, ja almmuhuvvui maid doavttirgráda nákkosgirji Romssa universitehtas, mas boadus lei ahte dálkkádatrievdamat mielddisbuktet ahte šaddá váddásit boazodollui doalahit alla boazologuid (Bårdsen 2009). Muhtin aktevrat geavahedje dán dutkamuša ággan unnidit boazologu. Govus čájeha čielgasit unnit mediaberoštumi boazologu hárrái manjil Alimusrievtti duomu Sarai.

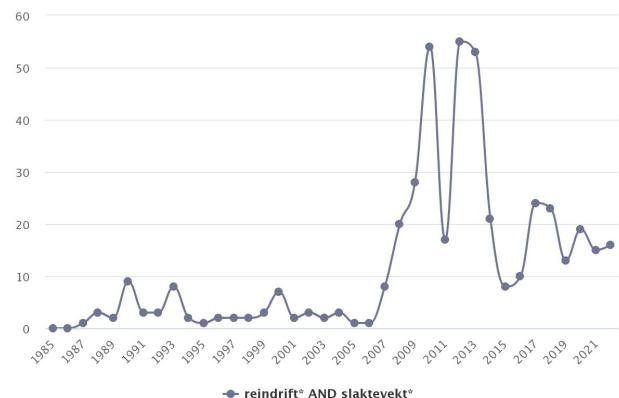
Nubbi ohcan lei mediaberoštumis mii čadnui guoh toneatnamiidguorbadeapmái boazodoalus. Bohtosat čájehuvvojít vuolábealde, Govus 2.

Govus 2: Aviisačállosat mat sisttisolle kombinašuvnna «reindrift, overbeit dahje nedbeit», «guoh toneatnamiidguorbadeapmi» dahje «guorban», «boazodoallu» ja «guoh toneatnamiidguorbadeapmi» dahje «guorban», 1985-2022. Duššefal bábergáldut, eai neahttiidduit iige TV/rádio. Gáldu: Retriever.

Fas oaidnit váikkuhusa Riikkarevišuvnna rapportas 2012. Seammá ládjé go boazolohkofuomášumiin, de oaidnit njiedjama manjemus 10-12 lagi aviisačállosiin gohtunguorbadeami ja guorbama birra mii čadno boazodollui. Berre maid lasihit ahte muhtin čállosat manjemus logijagis leat maiddái leamaš moaitagat dan ideai ahte boazodoallu guorbada guoh tumiid, mat bohtet boazodollui alddiineaset ja dutkiin Dávggas-prošeavttas⁷.

Dasto mun ohcen aviisačállosiid njuovvandeattuid birra boazodoalus. Govus 3 čájeha ohcama bohtosiid.

Govus 3: Aviisačállosat mat sisttisolle kombinašuvnna «reindrift» ja «slaktevekt», «boazodoallu» ja «njuovvandeattut», 1985-2022. Duššefal bábergáldut, eai neahttiidduid iige TV/rádio. Gáldu: Retriever.

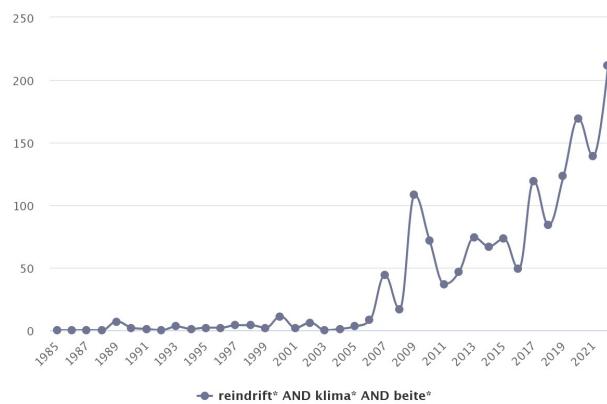
⁷ Dávggas-prošeakta lei dutkanprošeakta mas ovttasbarge čuovvovaš ásahusaid dutkkit: Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) ja Internationála Boazodoalloguovddáš (ICR) ja ruhtadeapmi boðii Norga dutkanrádis áigodagas 2012-2016. Boadus lei mánggat almmuhusat ja aviisaartihkkalat mat moite ráððejeaddir muiatalusa boazodoalu birra, earret eará girji «Samisk reindrift, norske myter» (Benjaminsen, Gaup Eira ja Sara 2016).

Fas oaidnit váikkuhusa Riikkarevišvnna rapportas 2012. Dát govus čájeha sullasaš tendeanssa go ovddit alimus sáhkameriin birrasii 10 lagi dás ovdal ja dasto njiedjá.

Daid boahttevaš ohcamiid dahken gávdnan dihte leatgo eará narratiiva bealit mat mediačállosiin leat viidánan ja lassánan. Go dovddan áigeguovdilis digaštallamiid sámi boazodoalu birra, de válljejin ohcansátnin dálkkádat-rievdamat, árbevirolaš máhttu ja kolonialisma.

4.4 Dálkkádaterievdamat

Danin go mediaságat dálkkádatrievdamiid birra oppalačcat leat lassánan, de ii leat nu imaš ahte maiddái leat lassánan digaštallamat boazodoalu birra. Mu ohcansánit eai lean duše «boazodoallu» ja «dálkkádat», muhota maiddái «guohtun» – vai ohcan šaddá eambbo spesifihkka. Govus 4 čájeha nu mo vurdojuvvon, hui roahtá čáluslassáneapmi mu ohcamis go geavahin dán kombinašuvnna.

Govus 4: Aviisačállosat mat sistisdolle kombinašuvnna «reindrift», «klima» og «beite», «boazodoallu», «dálkkádat» ja «guohtun», 1985-2022. Dušefal báber-gáldut, eai neahttasiidduid iige TV/rádio. Gáldu: Retriever.

Dán fáttá birra lea lassáneapmi leamaš, nu go mii oaidnit, manjemus 10-12 lagi. Alimus čálusmearri jagis 2009 čatnasa dasa go almmuhuvvui nákkosgirji mii dajai ahte dálkkádatrievdamat mielddisbuktet ahte boazodollui šaddá váttisin bisuhit alla boazologu (Bårdsen 2009). Váikkuhusat boazodollui dáid dieđuid vuodul digaštallojuvvui mealgat medias dan lagi.

Dat roahtá lassáneapmi mediaságain manjemus jagiid dáidá leat danin go Finnmárkku boazodoalus ledje earenoamáš hástaleaddji guohtundilit manjemus áiggiid danin go lei olu muohta ja jiekra guohtoneatnama alde. Dán váikkuhus lea ahte bohccot eai nagot goaivut bodnái dálvet nu go dat dábabáčcat dahket. 2017 rájes lea boazodoallu vásihan guohtunkriisa unnimusat golmma geardde (Johnsen, Eira, Oskal ja Mathiesen 2023). Dáid jagiid gohcodit goavvejahkin davvisámegillii.

Bivvalis dálvvit ja bodneskárta eatnamis lea maiddái namuhuvvon ON dálkkádatpanela

(IPCC) rapportas maid bargojoavku 2 dan 6:át vál doraporttas almmuhii 2022 giđa. Raportta 13. kapihtalislea čálus sámi boazodoalu birra Ruotas mas daddjo ahte dálkkádatrievdamat váikkuhit dasa ahte guohtoneatnamat eambbo ja dávjjit jiknjöt. Dát dáhpáhus navdimis lassána ja dáhpáhuvvá dávjjibut boahtte áiggis (Bednar-Friedl et. 2022).

1990-logu loahpageahčen ledje moadde dálvvi go guohtoneatnamat lássahuvve ja Finnmarkkus lei goavvi. Lei dattege unnán fokus ahte dálkkádatrievdamat ledje sivvan dasa. Dan sadjái čilgejuvvui kriisa danin go boazolohku lea ilá badjin. Dalás boazodoallohoavda celkkii Nordlys-aviisii cuonománu 21.beaivvi 1999 artihkkalis mas lei namma «Død av sult» (nealgái jápmán) mas lei gažaldat sáhtta go stáhta yeahkehít ja addit boazodolliide lassibiebmandoarjaga: «Mii eat sáhte alla boazologu dustet doaimmaiguin mat doalahit alla boazologu. Leat ilá olu bohccot guohtoneatnamiid ektui. Oktavuhta dás lea áibbas čielggas».

Odne lea arvat váddásit doalahit dákkár posišuvnna, daningo máhttu dálkkádatrievdamiid birra lea mihá buoret go 1999:s ja váikkuhusat leat čielgaseappot. Almattegi ii ábut leat nu vissis dasa ahte guohtoneatnamiid guorbadeapmi lea stuora váttisuohutan boazodoalus. Stáhta leage juolludan stuora doarjaga lassibiebmamii manjemus goavvejagiid. Ja medias lea lassáneaddji digaštallan mo dálkkádatrievdamat váikkuhit dasa ahte guohtoneatnamat lássahuvvot iige šat seammá lágje deattuhuvvo boazolohku sivvan dasa go bohccot nelgot, nu go 1990-loguin.

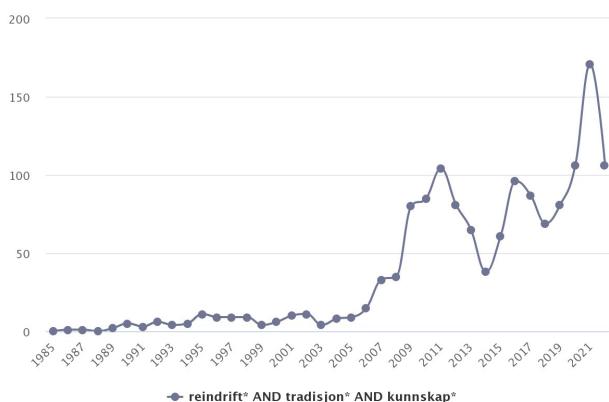
4.5 Boazodoalu árbevirolaš máhttu

Internationála digaštallamat biologalaš mánggabealatuvođas ja dálkkádatrievdamiin leat manjemus jagiid reflekerter lassáneaddji dihtomielalašvuđa das man dehálaš lea vuhtii váldit álgoálbmogiid árbevirolaš máhtu ja báikkálaš máhtu. Dát vuhtto earret eará ON' biologalaš mánggabealatuvođa panelas (IPBES) ja ON dálkkádat-panelas (IPCC). Manjemus IPBES ja IPCC rapportat fátmastit olu materiála vásáhusvuđot máhtu birra ja guđe lágje dat sáhtta leat mielde dieđalaš máhtu čiekjudahttit. Dát vuhtto maid go lea lassáneaddji fokus «dohkkeheapmá» (recognition) go digaštallojuvvvo birasvuoiggalašvuhta (environmental justice) (Coolsaet ja Néron 2020) ja dálkkádatvuuoiggalašvuhta (climate justice) (Benjaminsen, Svarstad ja Shaw of Tordarroch 2022). Seammá lágje leat manjemus jagiid digaštallamat dekoloniseret máhttorešiimmaid koloniserejuvvon guovlluin fátmastan Sámi ja váikkuhan diskursalaš rievdadussii (Ween og Lien 2012; Ravna 2020; Normann 2021; Olsen ja Evju 2022; Kaldager, Kramvig ja Pirak Sikku 2023; Tønnesen 2023).

Maiddái leat dutkan- ja gaskkustanprošeavttat, ovdamearkka dihte Sámi allaskuvlla Rievdan-

prošeakta, váikkuhan lassáneaddji áddejupmái servodagas boazodoalu árbevirolaš máhtu hárrai. Dát prošeakta lea ovttsrádiid boazoeaggádiigui guorahallan guðe ládje stáhta hálldašeapmi váikkuha, dahje geavadis headušta boazodoalu vejolašvuodaid geavahit árbevirolaš máhtu giedahallan dihte váttis guohtundili (Johnsen, Eira, Oskal ja Mathiesen 2023).

Dán fáttás mun dahken golmmalágan ohcama – reindrift + tradisjon + kunnskap (boazodoallu + árbevierru + máhttu); reindrift + kunnskap + bærekraft (boazodoallu + máhttu + bistevašvuhta); ja reindrift + tradisjon + bærekraft (boazodoallu + árbevierru + bistevašvuhta). Dát golbma govosa dain ohcamiin čájehit roahþá sáhklassáneami manjemus 10-20 jagiid. Govus 5 čájeha dan vuosttaš kombinašuvnna dán golmma ohcamis.

Govus 5: Aviisačállosat mat sistisдолle kombinašuvnna «reindrift», «tradisjon», «kunnskap» («boazodoallu», «árbevierru» ja «máhttu»), 1985-2022. Dušefal bábergáldut, eai neahttiádduid iige TV/radio. Gáldu: Retriever.

Govus čájeha nappo lassánan ságaid ja fuomášumi boazodoalu árbevirolaš máhttui. Boazodoalu čalmmiin lea dát positiivvalaš, ja nuppi bealis lea njedjan sáhka boazologus, guoh toneatnamiid- guorbadeamis ja njuovvandeattuin.

4.6 Norgga oððakolonialisma

Jagis 2015 Cape Town universitehta studeanttat besse jávkadit dan mielahis stuora báccí mii čájeha briittalaš imperiehuksejeaddi Cecil Rhodes mii lea ceggejuvvon Cape Towna buoremus sadjái ja geahčá universitehta ja gávpoga. Dát lei álgú internationála oðða digaštallamii koloniáiggis ja kolonialismma mearkkašumis earenoamážit akademijas, muhto lei maiddái dábalaš ipmárdussii servodagas oppalačcat.

Dát ii leat dušefal stuora ja viiddis digaštallan, muhto das leat ruohttasat manjás 1950-, 60-, ja 70-loguide teoretihkkariidda Franz Fanon, Aimé Césaire, Samir Amin ja Edward Said. Digaštallama čuvvodeaddjit dekoloniserema hárrái oaivvildit ahto dát ovddida guovddáš akademalaš árvvuid friddja

ja sorjjaskeahtes jurddašeams ja maiddái addá stuorit mánngabealatuoda, muhto nuppi bealis kritihkkarat fas oaivvildit dat doalvu dan guvlui ahte šaddá eambbo anti-diedalaš ideologija ja relativisma, nappo idea ahte ii gávdno duohta máhttu.

2018 geasi joavddai «dekoloniseren» digaštallan maiddái Norgii. Guovddás gažaldat leat: Guðe lágan máilmioaidnu lea ráððejeaddji dutkamis ja oahpahusas? Gean árvvut gaskkustuvvojt? Guðe ládje sáhttet algóálbmogiid ja koloniserejuvvon álbmogiid geahčanbealit válđojuvvot mielede dutkamii ja oahpahussii? Ja mii mearkkašumiid das lea dasa guðe ládje hálldašuvvojt biras, luondduresurssat ja areálat?

Álgosaš dekoloniseren-digaštallamis mii álgahuvvui 1950-logus, lei sáhka oažut máhcahuvvot stivrejumi eatnamiidda ja luondduresurssaide mat ledje koloniserejuvvon ieš guðet ládje, ja fas oðða digaštallan dekoloniseremis berošta eanas das mo oarjemállmi dieða lea váikkuhan dasa ahte legitimeret kolonialismma ja manjil oððakolonialismma, ja maiddái guðe ládje molssaevttolaš perspektiivvat leat marginaliserejuvvon.

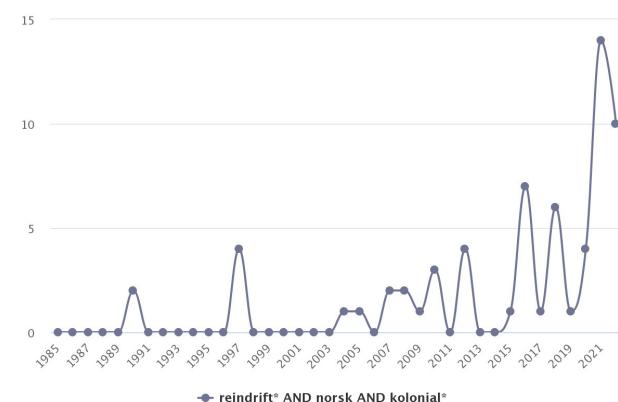
Dekoloniserendigaštallama kritihkkarat leat čuoččuhan ahte dat ovddasta ideaid mat leat vižjojuvvon olgoriikkas ja leat unnán áigeguovdilat Norggas. Vástdáussan dása lea čujuhuvvot ahte norgalaččat oassálaste šlávagávppašeams ja dan hálldašeams, vaikko ledje smávva, dánska-norgga kolonijat dánskkaáiggis (Løken 2020), ahte norgga stáhta ja norgga ealáhusat dávjá meannudit Globalaš Lulde vugiin mii sáhttá leat «oððakoloniála» (Benjaminsen ja Svarstad 2018; Bergius, Benjaminsen ja Widgren 2018), ja ii unnimusat dat ahte dávjá dáru digaštallamis vajálduvvá ahte Sápmi sáhttá adnojuvvot leat koloniserejuvvon guovlun ja norgga oððakolonialisma joatká ain sámi guovluin «ruoná kolonisera namas», nu lea ovddeš sámediggepresideanta Aili Keskitalo dadjan ja čujuhii bieggaturbiinnaide (NRK Sápmi, čakčamánnu 22. b. 2017) dahje dego norgga «oððakoloniála» boazodoallohálldašeapmi (Benjaminsen, Svarstad ja Eira 2018).

Seamma ládje geardduhedje Fosen-aktionistat ahte bieggaturbiinnat ovddastit muhtin lágan ruoná kolonialismma dan sadjái go dálkkádatvuoiggalašvuoda (Nettavisen, guovvamánnu 28. b. 2023), ja fas Greta Thunberg celkkii iežas ávžuheaddji sártnis ahte koloniseren Sámis ferte heaitihuvvot (E24, guovvamánnu 27. b. 2023).

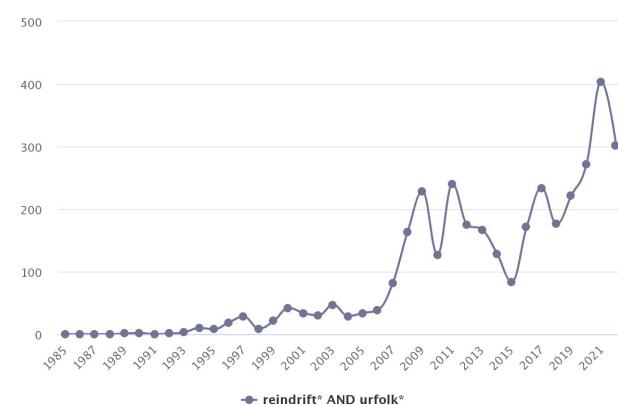
Sámi boazoeaggádiid gaskkas ja dan birrasis, lea oahpis dat oaidnu ahte stáhta bealis norgga boazodoallohálldašeapmi čuovvu bajágeahčen-vulos-málle ja lahkonit dasa vugiin ahte sii dat dihtet buoremusat. Muhto dál leat smávva mearkkat dasa ahte dát lea vuodjugoahktán osiide norgga stuoraservodagas, dan geazuha Govus 6 vuolábealde. Leat ain sáhka oalle uhccán mediačállosi.

Dát sahttá mearkkašit ahte «ođđakolonialisma» ja «dekoloniseren» Sámis, ja earenoamážit boazodoalu hárriai, ain leat láttakeahtes ideat norgga álbmogis, vaikko mediagovvideapmi lea veahá lihkada rievdama guvlui. Dáhtonis 23.01.2023 dieđihii Klassekampen ahte «Finnmárku lea leamaš kolonija» referánssain historihkkárii Steinar Pedersen. Dát lea ođđa elemeanta norgga historjámuítaleamis, muhto mii rievtti mielde ain oidno hárve mediagovas.

Jurdda sápmelaččaid birra, ja earenoamážit boazosápmelaččaid birra álgoálbmogin, lea almmatge mihá nannoseappot darvánan norgga álbmoga oaiviiliida. Dát oaivil lea maid nannejuvvon manemus 20 lagi, nu go oaidnit Govus 7:s mas leat birrasii 400 gávdnosa go ohcen kombinašuvnna boazodoallu-álgoálbmot 2021:s norgga aviissain ja badjel 1000 go buot gálduid válden mielde. Danne sahttá navdit ahte dat lea bures cieggan álbmoga jurdagiidda, vaikko muhtin mediaartihkkalat maiddái divvot gažaldaga álgoálbmotdoahpaga geavaheamis Sámis.

Govus 6: Aviisačállosat mat sisttisdolle kombinašuvnna «reindrift», «norsk» ja «kolonial» («boazodoallu», «norgga» ja «koloniála»), 1985–2022. Dušefal bábergáldut, eai neahrtasiidduid iige TV/rádio. Gáldu: Retriever.

Govus 7: Aviisačállosat mat sisttisdolle kombinašuvnna «reindrift» ja «urfolk» («boazodoallu» ja «álgoálbmot»), 1985–2022. Dušefal bábergáldut, eai neahrtasiidduit iige TV/rádio. Gáldu: Retriever.

4.7 Loahpahus

Dát mediaanalysa čájeha dan guvlui ahte dat dábálaš norgga narratiiva sámi boazodoalu birra lea rievdame. Norgga mediain lea guhká leamaš negatiiva fokus boazodollui. Lea čuoččuhuvvon ahte ealáhusas ii leat ekologalaš iige ekonomalaš bisteavašvuohta, ja dat dahká vuostálasvuodaid eará ja eanet produktiivvalaš areálageavaheami ektui, ja danin dat lea hehttehussan oppalaš servodatovdáneapmái. Orru čujuheame dan guvlui ahte dát narratiiva lea dađistaga nohkame, ja fas ihtá ođđa ja mihá eanet positiivvalaš oaidnu servodagas boazodollui. Dát oaidnu laktá boazodoalu oktavuhtii árbevirolaš máhtuin mas lea sáhka luondu geavahit bisteavaš vugii ja maiddái ahte boazoeaiggádat dohkkehuvvojít álgoálbmotovddasteaddjin. Ja seammá áiggi oidnojuvvojít váttisvuodat boazodoalus dan láhkái ahte dat leat boahtán dálkkádatrevdamien ja norgga ođđakolonialismmas eambbo go das ahte boazoeaiggádiin leat ilá stuora ealut.

Dát nuppástusat leat vuosttažettiin oassin internationála treanddas mas buorebut dohkkehuvvo mánggabealatuohota ja iešguđet lágan máhttu – earret eará lea maid váldon mielde manemus rapporttain maid ON dálkkádatpanela (IPCC) ja biologalaš mánggabealatuohota (IPBES) leat almmuhan. Internationála ja norgga digaštallamat dekoloniseremis leat árvideames maiddái leamaš dettolaš rollas go dál lea narratiiva nuppástus boahtime. Diskursalaš rievdamat Norggas čuvvot globálalaš molsašumi das mii guoská mo gehččojuvvo pastoralisma.

McGahey et al. (2014) čuoččuha ovdamearkka dihte ahte pastoralisma lea okta planehta eanemus bisteavaš vuogádagain biebmobuvttadeapmái, mii heive bures sirdašumis «ruoná ekonomijai».

Álttá-Guovdageaineanu buođđuma riidu birrasiid 1980 ovttastahtii biraslihkadusa, sámepolitikhalaš lihkadusa ja boazodoalu. Muhto das manjl sierranedje birasberoštusat ja boazodoallu – dahje riekta lea dadjat ahte birasgáhttejeaddjit šadde dađistaga eambbo kritihkalaččat boazodollui buotalaga čuoččuhusain ahte boazodoallu lea sivvan birashedjoneapmái ja ahte heajos elliidgáhtten lassánii. Earret eará miellačájeheamit Fovsen-bieggaturbiinnaide ja plánejuvvon veakeruvkii Fálesnuoris leat fas ovttastahtán dál muhtin oasi biraslihkadusas ja boazodoalus oktasaš beroštupmái.

Ii leat dušše boazodoallu mii dán láhkái lea eambbo fuomášuvvon ja dohkkehuvvon norgga servodagas, muhto maiddái sámevuohta oppalaččat, ovdamearkka dihte lea fokus sámi musihkkii ja govadáidagi, leat nationála ságat sámi álbmotbeavvi guovvamánu 6.b birra (mii muhtin jagiid dás ovdal ii oba gullonge norgga nationála dihtomielalašvuodas), ja olu ságat nationála TV:s sámi diliin ja sámegiella maid geavahuvvo eambbo. Dát nuppástusat gullet diedusge maid oktii guhkit sámi kultuvrralaš ja

gielalaš gohccámis ja nannemis mii álggii 1970-logus.
Seammá áiggi lea sámevašši maid ealas, vašši
boazodollide ja rasisma eallá ain norgga servodagas.

Loahpas deattuhan ahte dán artihkkala konklušuvnnat
leat tentatiivvat ja čujuhit ahte vejolaš treanda lea
álgodásis mas sámi boazodoalu lea dohkkehuvvome
ja árvvus adnojuvvome norgga almmolašvuodas.
Boahtte áiggis sáhttá viidát dutkan nannet dahje
duššindahkat dan ahte dát treanda lea joatkán ja
vaikko vel nannejuvvon, dahje jávká go treanda fas.

4.8 Neavvagat

- Olu čujuha dan guvlui ahte seammá diskurssalaš rievdan mii lei Ruotás 15-20 jagi áigi maiddái lea Norggas álgojuvvon. Norgga eiseválddit berrejít dál, nu mo Ruotás, oaidnit boazoguohtoneatnamiid kultureanadahkan mat seailluhit biologalaš máŋggabealatvuodá ja eaige adnot áittan máŋggabealatvuohta.
- Politihkka berre unnidit fokusa boazolohkui ja eallostruktuvrii ja eambbo duođas dohkkehít árbevirolaš máhtu. Dát sistisdoallá ahte eiseválddit fertejít unnidit buorebutdiehti-vuogi ja unnit geavahit oahpahanmiellaguottu sámi boazodoalu ektui. Dán lágan árvvusatnin ja dohkkeheapmi berre maiddái mielddisbuktit ahte boazodoallu galgá árrat beassat searvái go ođđa prošeavttat plánejuvvojit vai garvá riidduid nu mo Fovsenis.

Referánnsat

Altaposten, 16. mars 2010. Tygger grus og sand.

Altaposten, 18. mars 2010. Mye rein gir få ryper.

Altaposten, 4. desember 2010. Dyretragedien på vidda.

Axelsson Linkowski, W. og T. Lenartsson. 2011. Renbete och biologisk mångfald i fjällen – vad vet vi?

I Almstedt Jansson, M., T. Ebenhard og J. De Jong (red.) *Naturvårdskedjan – för en effektiv naturvård*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet, Centrum för biologisk mångfald, 307-317.

Bednar-Friedl, B., R. Biesbroek, D.N. Schmidt, P. Alexander, K.Y. Børshheim, J. Carnicer, E. Georgopoulou, M. Haasnoot, G. Le Cozannet, P. Lionello, O. Lipka, C. Möllmann, V. Muccione, T. Mustonen, D. Piepenburg, and L. Whitmarsh, 2022: Europe. In: *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegría, M. Craig, S. Langsdorf, S. Löschke, V. Möller, A. Okem, B. Rama (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, pp. 1817–1927, doi:10.1017/9781009325844.015.

Benjaminsen, T. A. 2021. Depicting Decline: Images and Myths in Environmental Discourse Analysis. *Landscape Research* 46 (2): 211-225.

Benjaminsen, T. A. og H. Svarstad. 2018. REDD og norsk nykolonialisme i Tanzania. *Internasjonal Politikk* 76 (1): 24-46.

Benjaminsen, T. A., H. Svarstad og I. M. Gaup Eira. 2018. Nykolonialisme på norsk. *Klassekampen* 29.08.2018.

Benjaminsen, T. A., H. Reinert, E. Sjaastad og M. N. Sara. 2015. Misreading the Arctic landscape: A political ecology of reindeer, carrying capacities, and overstocking in Finnmark, Norway. *Norwegian Journal of Geography* 69 (4): 219–229. doi:10.1080/00291951.2015.1031274.

Benjaminsen, T. A., I. M. Gaup Eira og M. N. Sara (red). 2016. *Samisk reindrift, norske myter*. Bergen: Fagbokforlaget.

Benjaminsen, T. A., H. Svarstad og I Shaw of Tordarroch. 2022. Recognising recognition in climate justice. *IDS Bulletin* 53 (4), <https://bulletin.ids.ac.uk/index.php/idsbo/article/view/3179>

Bergius, M., T. A. Benjaminsen og M. Widgren. 2018. Green economy, Scandinavian investments and agricultural modernization in Tanzania. *Journal of Peasant Studies* 45 (4): 825-852.

Berg, B. A. 2001. *Holdninger til samer og samiske forhold, 1996-2000. En undersøkelse av avisene Aftenposten, Nordlys, Finnmark Dagblad, Altaposten og Finnmarken for perioden 1.1.1996-31.12.1999*. Universitetet i Tromsø, Senter for samiske studier.

Bernes, C., K. A. Bråthen, B. C. Forbes, J. D. M. Speed og J. Moen. 2015. What are the impacts of reindeer/caribou (*Rangifer tarandus* L.) on arctic and alpine vegetation? A systematic review. *Environmental Evidence* 4:4.

Bårdsen, B.J. 2009. *Risk sensitive reproductive strategies: the effect of environmental unpredictability*. PhD-avhandling. Universitetet i Tromsø.

Coolsaet, B. og P. Y. Néron. 2020. Recognition and environmental justice. In Coolsaet, B. (red) *Environmental Justice. Key Issue*. London: Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429029585-6/recognition-environmental-justice-brendan-coolsaet-pierre-yves-neron>

Dagbladet, 6. Desember 2014. *Helt på viddene*.

E24, 27. februar 2023. *Støtter rivning av Fosen-vindkraft: – En ny Alta-kamp*. <https://e24.no/energi-og-klima/i/kEdKxL/stoetter-rivning-av-fosen-vindkraft-en-ny-alta-kamp>

Forskning.no. 11. februar 2010. *For mange rein*. <https://forskning.no/norges-forskningsrad-naturressursforvaltning-miljoovervakning/for-mange-rein/868520>

Gaare, E., H. Tømmervik, J. W. Bjerke og D. Thannheiser. 2006. *Overvåking av vinterbeiter i Vest-Finnmark og Karasjok: Ny beskrivelse av fastrutene*. Norsk Institutt for Naturforskning, NINA Rapport 204.

Hansen, K. F. 2022. "Decolonizing academia" in Norway after #RhodesMustFall. *Archipélie*, 13. <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/3058438/Decolonizing%20academiainNorwayafter-Archipélies.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Johansen, B. og S. R. Karlsen, 1998. *Endringer i lavdekket på Finnmarksvidda basert på Landsat 5/TM data*. NORUT IT Rapport (IT475/1-98).

Johansen, B. og S. R. Karlsen. 2005. Monitoring vegetation changes on Finnmarksvidda, Northern Norway, using Landsat MSS and Landsat TM/ETM+ satellite images. *Phytoecologia* 35 (4): 969-984.

- Johnsen, K., I. M. Gaup Eira, A. Oskal og S. D. Mathiesen. 2023. Reindriften må tilpasse seg klimaendringer, men det er vanskelig med dagens forvaltning. *Forskersonen.no* 16.01.2023. <https://forskersonen.no/klimatilpasning-kronikk-meninger/reindriften-ma-tilpasse-seg-klimaendringer-men-det-er-vanskelig-med-dagens-forvaltning/2140145?fbclid=IwAR3mUfcyLqdMWPHnE-uVtgQidmVwBvdmac541PVoh-14cYxTAvPR7X12WSQ>
- Kaldager, M., B. Kramvig og K. Pirak Sikku. 2023. Samiske spor i arkivet. *Nytt Norsk Tidsskrift* 40 (1): 18-29.
- Klassekampen, 23. januar 2023. *Finnmark var en koloni*. <https://klassekampen.no/utgave/2023-01-23/finnmark-var-en-koloni>
- Løken, R. 2020. *De dansk-norske tropekoloniene. Sukker, krydder, slaver og misjon*. Oslo: Solum Forlag.
- McGahey, D. Davies, J. Hagelberg, N. og Ouedraogo, R. 2014. *Pastoralism and the Green Economy – a natural nexus?* Nairobi: IUCN and UNEP. x + 58p
- Moen, J. og Ö. Danell. 2003. Reindeer in the Swedish mountains: An assessment of grazing impacts. *Ambio* 32 (6): 397-402.
- Marin, A., E. Sjaastad, T. A. Benjaminsen, M. N. Sara og J. Borgenvik. 2020. Productivity beyond density: A critique of management models for reindeer pastoralism in Norway. *Pastoralism* 10 (9) <https://doi.org/10.1186/s13570-020-00164-3>.
- Marin, A., E. Sjaastad, T. A. Benjaminsen og M. N. Sara. Under publisering. Moving beyond 'claims' about reindeer pastoralism in Finnmark, Norway: A rejoinder. *Pastoralism*.
- Nationen, 24. desember 2010. *Reineiere anklages for juks med rovdyrerstatninger*.
- Ness, T. E. 1999a. Reindriften tømmer Finnmarksvidda for ressurser. *Bellona Magasin*, 19.11.1999.
- Ness, T. E. 1999b. Terregnbiler og overbeite fører til utarming. *Bellona Magasin*, 23.11.1999.
- Nettavisen, 28. februar 2023. *Dette er ikke klimarettferdighet. Dette er grønn kolonialisme*. <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/dette-er-ikke-klimarettferdighet-dette-er-gronn-kolonialisme/o/5-95-943843>
- Nordlys, 21. april 1999. *Død av sult*.
- Nordlys, 25. februar 2009. *Vi krever rovdyrjakta stanset*.
- Nordlys, 6. desember 2010. *Menneskeskapt tragedie på Finnmarksvidda*.
- Nordlys, 24. juli 2012. *Rovdyrtatt rein ville uansett omkommet*.
- Normann, S. 2021. "Wake up humanity; there is no more time": Lived experiences and meaning-making of green colonialism in three Indigenous contexts. A decolonial approach. PhD-avhandling, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.
- NRK Sápmi, 22. september 2017. *Påtroppende sametingspresident om vindpark: – Grønn kolonisering*. <https://www.nrk.no/sapmi/kaller-vindparkplaner-for-gronn-kolonisering-1.13701272>
- Olsen, T. A. og K. Evju. 2022. Urfolk og nasjonale minoriteter som tema i samfunnsfag. I Børhaug K, O. R. Hunnes og Å. Samnøy. *Nye spadestikk i samfunnsfagdidaktikken*. Fagbokforlaget, s. 267-286.
- Ravna, Ø. 2020. Restitusjon og gjenopprettning i norsk urfolksrett. *Lov og Rett* 59 (9): 566-579.
- Stien, A., T. Tveraa, R. A. Ims, J. Stien og N. G. Yoccoz. 2021. Unfounded claims about productivity beyond density for reindeer pastoralism systems. *Pastoralism* 11 (20) <https://doi.org/10.1186/s13570-021-00209-1>.
- Tømmervik, H., B. Johansen, J. Å. Riseth, S. R. Karlsen, B. Solberg og K. A. Høgda. 2009. Above ground biomass changes in the mountain birch forest and mountain heath of Finnmarksvidda, northern Norway, in the period 1957-2006. *Forest Ecology and Management* 257: 244-257.
- Tønnesen, A. 2023. Avkolonisering av masterfortellinger som utfordring for forskning og teologi. *Kirke og Kultur* 128 (1): 61-66.
- Ween, G. og M. Lien. 2012. Decolonialisation in the Arctic? Nature practices and land rights in Sub-arctic Norway. *Journal of Rural and Community Development* 7 (1): 93-109.